

Ordeņa vēsture

Publicēts: 09.03.2021.

Pirmais Latvijas Republikas civilais ordenis.

Jau 1921. gada pirmajā pusē Satversmes sapulce diskutēja par civila ordeņa nepieciešamību valstī. Tika izstrādāti Ozola Vainaga ordeņa statūti un dizains, tomēr Satversmes sapulce šo priekšlikumu noraidīja, paskaidrojot, ka vēl nav pieņemta Satversme un nav zināms, vai tā vispār Latvijā kā demokrātiskā valstī paredzēs ordeņus.

Pie šī jautājuma vēlreiz atgriezās Saeima, uzsverot, ka ordeņi nevienam nekādu ļaunumu nenodara, bet tieši otrādi – tie veicina cilvēces centību.

1924. gada 25. martā pirmais Valsts prezidents Jānis Čakste izsludināja Likumu par Triju Zvaigžņu ordeni, un pirmoreiz Triju Zvaigžņu ordenis – I šķira tika piešķirts 1925. gada 24. februārī Jānim Čakstem un Zigfrīdam Meierovicam, abiem ordeņa iedibinātājiem, bet trīs dienas vēlāk ar Triju Zvaigžņu ordeni (tāpat ar tā augstāko šķiru) tika apbalvots Kārlis Ulmanis un Rainis.

Ordeņa meta autors bija tēlnieks Gustavs Šķilters.

Triju Zvaigžņu ordeņa zīme ir baltas emaljas Maltas tipa krusts ar zeltītu apmali. Krusta aversa centrā atrodas zilās emaljas medaljons stilizētā zeltītā aplokojumā. Medaljona vidū ir trīs piecstaru zelta zvaigznes, kas simbolizē vēsturisko Latvijas reģionu – Kurzemes, Vidzemes un Latgales – teritorijas apvienošanu zem vienas republikas karoga. Krusta reversa centrā ir zeltīts medaljons ar devīzi “Per aspera ad astra” aplokojumā un ierakstu medaljonā “Latvijas Republika – 1918. gada 18. novembris”.

Ordeņa piešķiršana

Lai valstij ietaupītu izdevumus, tika noteikts, ka saņēmējam pašam jāatlīdzina izdevumi par ordeņa zīmi (I šķiras ordenis maksāja 150 latu, II šķ. – 85 lati, III šķ. – 35 lati, IV – 22 lati, V – 20 latu). Statūti nereglamentēja, ka ordeni nedrīkst piešķirt pēc nāves, taču (atšķirībā no Lāčplēša Kara ordeņa, ko piešķīra arī, piemēram, pulkvedim Oskaram Kalpakam un Frīdriham Briedim) reāli to nedarīja. Ordeņa noteikumos sacīts, ka nopelni Tēvijas labā, par kuriem Triju Zvaigžņu ordeni piešķir, var izpausties valsts, pašvaldības, sabiedriskā, kultūras un saimnieciskā darbā. Par nopelnu uzskatāms kā katrs atsevišķa gadījuma izcils darbs, tā arī ilgstoša, priekšzīmīga, ar redzamiem panākumiem iezīmēta darbība.

Nopelns ir arī sava pienākuma pašreizējā izpildīšana sevišķi grūtos darbības apstākļos valsts tapšanas un atbrīvošanas laikmetā, tāpat valsts tālākā nostiprināšanā un izbūvē. Nekāda izdiena mazāk par 25 gadiem Latvijas valstī vai agrākā laikā valsts tagadējā teritorijā pati par sevi vien nedod tiesības uz apbalvošanu. Bet var apbalvot par 25 un ilgāku gadu nevainojamu dienestu, ja no tiem vismaz pieci gadi nokalpoti Latvijas pastāvēšanas pirmajos gados. Arī sabiedriskus un citus darbiniekus var apbalvot par tādu pašu ilggadēju darbību tautas vidū. Noteikumos arī aizrādīts, ka “nevienam nav tiesības pašam lūgt, lai apbalvo”.

Tāpat bija paredzēts, ka ordenis ir jāizņem divu gadu laikā, ja tas nav izdarīts, tad apbalvojumu uzskata par anulētu.

Vēsturiskā statistika

Līdz 1940. gada maijam ar Triju Zvaigžņu ordeni pavisam apbalvoti:

ar I šķiru – 285 personas;

ar II šķiru – 391 persona;

ar III šķiru – 1323 personas;

ar IV šķiru – 2194 personas;

ar V šķiru – 4617 personas.

Lielā skaitā saņēma arī ordeņa godzīmes. Ministru kabinets 1930. gadā atzina, ka ik gadu varētu apbalvot ap 1 % no visiem valsts un pašvaldību darbiniekiem. Caurmērā šajos 15 pirmskara gados apbalvoja ik gadu vairāk personu nekā pēdējos desmit gados pēc ordeņa atjaunošanas.

Triju Zvaigžņu ordeni pēdējie saņēma 1940. gada maijā Armijas ekonomiskā veikala direktors A. Lejassaus un Jaunrozes pagasta vecākais P. Tilts. Sekoja 50 gadu pārtraukums – kara un okupācijas gadi, kuru laikā zuda gan neatkarīgā Latvija, gan Triju Zvaigžņu ordenis.

Savukārt 1994. gada 25. oktobrī ar Valsts prezidenta Gunta Ulmaņa izsludināto likumu tika atjaunots Triju Zvaigžņu ordenis, un jau pēc divām nedēļām – 1994. gada 7. novembrī – to saņēma pirmie apbalvotie.

<https://www.president.lv/lv/ordena-vesture>